

OROSZI SÁNDOR

A tudomány és az oktatás vonzásában

Tanulmánykötet Tóth Tibor professzor emlékére

A könyv a PTE FEEK-KTK kiadásában jelent meg 2012-ben, 402 oldal terjedelemben.

A kötetben szereplő tanulmányok két viszonylag homogén csoportba sorolhatók: gazdaságtörténeti és közgazdasági témakörbe, ezek alkotják a tanulmánykötet első két – bár formálisan el nem különített – részét. A harmadik „harmad” meglehetősen szerteágazó tárgykörű tudományos munkákat ölel fel, jogi témákat boncoló dolgozatoktól oktatási, pedagógiai írásokon át az agrárius beszédmód 1920-as évekbeli rekonstrukciójának elemzéséig.

A Tóth Tibor professzor emléke előtt tisztelgő írásokat megelőzően *Kaposi Zoltán* professzor sorai olvashatók „A tudós tanárról”, amelyben történészi pontossággal, adekvátsággal ismerteti Tóth Tibor életútját, tudományos, oktatói, társadalmi-közéleti tevékenységét. Újólag megállapíthatjuk: szinte hihetetlen az a sokoldalúság, az a differenciált szakmai-tudományos közelítésmód és teljesítmény, amely Tóth Tibor munkásságát jellemezte.

„A tudós tanár” tárgyyszerű bemutatását követően *Koltai Dénes* szívbemarkoló szavai következnek, aki az emlékezés és barátság szubjektív prizmái segítségével villantott fel kitörölhetetlen képeket.

Buday Sántha Attila professzor Tóth Tibor örök szerelmének, az agráriumnak a makrogazdasági dimenzióit elemzi. Avatott lényeglátással boncolgatja a mezőgazdaságilag hasznosítható földterület eltartási kapacitásának alakulását a háromnyomásos rendszertől a belterjes, majd az iparszerű mezőgazdasági modellel keresztül az integrált, végül a bio(ökö)termelési agrármodellig. Eszmefuttatását a magyar mezőgazdaság utóbbi évtizedekben tapasztalt vesszőfutásának leírásával, versenyképességbeli lemaradásának ecsetelésével zárja.

Horváth Gyula az orosz birodalom 1920-30 között területileg differenciáltan megvalósult növekedésének a hatalmi berendezkedésre gyakorolt hatását mutatja be. Különös érdeklődésre tarthatnak számot a hadikommunizmus, illetve az Új Gazdaságpolitika (NEP) relációjában végzett kutatásainak eredményei.

Kaposi Zoltán tanulmányát akár Tóth Tibor fiatalkori kutatásainak témaválasztása is inspirálhatta volna, mivel a Czindery-domíniumok példáján keresztül a mezőgazdasági nagybirtok modernizációját vette górcső alá. Érdekes olvasmány a majorsági birtok kiterjesztésére irányuló módosítók leírása, a vízbálya-berendezés, a futóhomok megkötése, a földesúri és jobbágyi közös területek használatának elkülönítése. A terület növelésén túlmenően javították a szántók minőségét, fokozták a termékenységet, átalakították a termékszerkezetet, elterjesztet-

ték az intenzív művelési formákat. Hasonló folyamatok mentek végbe az állattenyésztésben is, jellemzőek lettek az iparosítási kísérletek, megvalósult a mezőgazdasági infrastruktúra dinamikus kiépítése.

Lendvai Tamás kutatásai Prohászka Ottokár alapvetően szociológiai munkásságának elemzésére irányulnak. Prohászka, mint XIII. Leó pápa egyik leghűségesebb követője, az emberi méltóságot több szempontból is kiemelte tanulmányjaiban, a keresztényi értékek alapján vizsgálva a szegénység kérdését, elsősorban a lakáskörülmények kilátástalanságát. A tanulmány kiemelkedő része a pesti szegénység és ebből következően a munkások kedvezőtlen lakhatási feltételeinek empirikus elemzése.

Magyarországnak a világkereskedelemben történő integrálódása szempontjából meghatározó jelentőségű vasútépítés problematikájára fókuszál tanulmányában *Majdán János* professzor. A Duna-Dráva Vasút sok tekintetben a mai PPP (Public Privat Partnership) konstrukció elődjeként jött létre, kiépítésének és kezdeti működésének leírása, az összefüggések elemzése mindmáig sok tanulsággal szolgál az infrastrukturális fejlesztések tekintetében.

Melegh Attila a halandóság, házasság és termékenység trendjeit, azok trendtől való eltéréseit tette vizsgálati tárgyává a 19. század végi Kiskunhalason. Meglepő és érdekes Melegh Attila egyik konklúziója: a halasi népesedéstörténeti adatok alapján bekövetkezett termékenységcsökkenés egyértelműen felekezeti differenciálódást mutat, azokból két eltérő karakterű vallási közösség képe rajzolóódik ki.

A gazdasági témájú dolgozatokkal kapcsolatosan fel kell idéznünk Tóth Tibor professzor társadalom-felfogásának egy jellemző mozzanatát! Távoll állt gazdaságfilozófiájától a mai main stream közgazdaságtan, a mikroegységek integrálódásának más módját tekintette reálisnak. Felfogása közel állt *Polányi Károly*éhoz, aki úgy vélte, hogy „Az áru-fikció egy tulajdon sínein mozgó és saját törvényei által kormányzott gépezet játékkára bízta rá az ember és a társadalom sorsát.”¹ Emiatt, írja Polányi: „Reszketés és félelem közepette közeledünk a gépkorszak első évszázadának végéhez. E korszak annak köszönheti sikereit, hogy az embert készakarva, sőt lelkesen alárendelte a gép szükségleteinek.”²

Ásványi Zsófia és *Nemeskéri Zsolt* az egyén munkával kapcsolatos vélekedéseinek összességét tekintette át, amelyek közvetlenül hatnak szakmai életútjának alakulására, munkakörnyezetben való viselkedésére. Felméréseikből kiviláglik, hogy minden országban a család a legfontosabb szempont. A munka, amely a felmérésben szereplő államok többségében a második helyen szerepel, Magyarországon és Oroszországban csak harmadik a szabadidő után. Ebből következően a multinacionális vállalatok kénytelenek több külső motivációt biztosítani az orosz és a magyar munkavállalók esetében.

---

¹ Polányi Károly: Elavult piaci gondolkodásunk; in: Az archaikus társadalom és a gazdasági szemlélet; Gondolat Kiadó 1976; 127. o.

² I.m: 123. o.

Farkas Szilveszter témaválasztása szinte határeset, ugyanis az 1899-1952 közötti intervallum (történeti jelleg) gazdasági adatainak elemzésével (biztosítás-gazdaságtan) foglalkozik. Kutatásaiból kiderül, hogy a kockázatfelosztásra alapozott, non-profit vagy for-profit jogi-gazdasági formában végzett kockázat-áthelyezési tevékenység vizsgálatához elegendő adat, forrás áll rendelkezésre a mai kor számára is tanulságos konklúziók levonásához.

Koltai Zoltán a gazdasági tevékenységek térbeli elhelyezkedését meghatározó tényezők értékelésére kidolgozott elméletek kritikai bemutatására vállalkozott. Ismerteti a Paul Krugman nevével fémjelzett irányzatot, amely egy új paradigmára alapuló gazdaságföldrajz keretében dolgozott ki általános térbeli egyensúlyelméletet. Allen J. Scott viszont arra a következtetésre jut, hogy a tranzakciós költségek minimalizálása a legfontosabb determináns a telephely-választási döntések során. Michael Porter már gazdaságon kívüli tényezőket is figyelembe vesz. Michael Storper modellje az előzőekkel szemben viszont nem-üzleti interdependenciákra is alapoz. Koltai Zoltán eljut a modellek mai, globalizált gazdaságban betöltött szerepének értékeléséhez, bemutatásához.

Oroszi Sándor a gazdaságpolitikai lehetőségeit és korlátait méri fel. Rámutat a gazdaságon kívüli tényezők szerepére, a gazdaságpolitika csapdahelyezeteire (munkanélküliségi-csapda, nyugdíjas-csapda), továbbá az externáliákra. Hangsúlyozza a megelégedésre törekvés miatti elégtelen motivációt, az aszimmetrikus információk hatását, a piaci tökéletlenségek, valamint a mark up pricing jellegű árképzés okozta hatékonyságvesztést, a magyar makrogazdaság „szigetszerű blokkjaiból” következő negatív hatásokat. Bemutatja a multik magyarországi leányvállalatainak erős alku- és érdekérvényesítési pozíciójából származó, a kormányzati gazdaságpolitikát korlátozó következményeket.

Ez utóbbi gondolatkört helyezi egyértelműen a középpontba *Pongrácz Attila*. Érdekes mozzanata a tanulmánynak az un. Altern-csoport szemléletének és irányultságának bemutatása. Pongrácz Attila leszögezi, hogy a 20. századi politikai és gazdasági viharokat csak óriási szellemi és lelki vérvesztéssel átvészelt magyar társadalom éppúgy a globalizáció zsákutcájába került, mint a „gödröt ásó” vezető nagyhatalmak és érdekcsoportok. Meggyőződése szerint a nemzetközi rendszer feltétlenül átalakításra szorul. Kritikai megjegyzések kíséretében ismerteti Samuel P. Huntington hírhedt elméletét, az általa meghatározott civilizációkat. A dolgozat végén összeveti a „személyes létforma” és az „árucikk létforma” dimenzióit.

Vélelmezhető – írja *Rapai Gábor* –, a „Bokros-csomag” után a „fülkeforradalom” eredményeképpen – szigorúan statisztikus értelemben – ismét gazdaságpolitikai rendszerváltozás előtt (közben) állunk. Feltevését matematikai-statisztikai módszerek segítségével kívánja tesztelni, ezért áttekinti a felhasználni szándékolt sokváltozós statisztikai módszereket (faktoranalízis, clusteranalízis), alkalmazásuk specifikumait. Bemutatja a vizsgált idősorok egyváltozós, leíró elemzését, majd ezt követik a konkrét többváltozós statisztikai számítások. A módszertani alapvetés után, az áttekintett matematikai-statisztikai eszközök felhasználásával nyert értékes konklúziókat, kutatási eredményeket ismer-

teti a szerző. A tanulmány a közgazdasági elmélet és matematikai-statisztikai módszerek kiváló szintézise.

Szretykó György a romák munkapiaci sikertelenségének okait, a romák re-integrációjának lehetőségeit kívánja feltérképezni. A rendszerváltást követően egyfajta visszafejlődés következett be, amely az aktív keresők arányának drasztikus csökkenésében jelenik meg. A családi háttér döntően befolyásolja a romák iskolai sikertelenségét, amelyet súlyosbít a szegregáció. Ezek miatt egyre nehezebben tudnak alkalmazkodni a munka iránti kereslet strukturális változásaihoz. Foglalkoztatásukat erőteljesen akadályozza az etnikai diszkrimináció. A romák foglalkoztatása csak célzott aktív munkapiaci eszközökkel, helyi foglalkoztatási kezdeményezések keretében növelhető.

A magyar szakirodalomban háttérben rejtőzködő témát választott dolgozata tárgyául *Zádori Iván*: a szigetgazdaságok fenntarthatósági, versenyképességi kérdéseinek vizsgálatát, összefüggésben függetlenségük kivívásának, megőrzésének lehetőségével. Gazdasági tevékenységük a nagy nemzetgazdaságokhoz képest kevésbé diverzifikált, a kisméretű helyi piacok pedig csak korlátozott lehetőséget nyújtanak a fejlődésre. A szigetgazdaságok egy része napjainkban pénzügyi vagy offshore központként ér el sikereket, de az internet is biztató távlatokat nyit előttük. A természeti erőforrások szűkössége miatt gyakran kiszákmányolják a természeti környezetüket, veszélybe kerül ökológiai fenntarthatóságuk. A vizsgált elméleti kérdéseket *Zádori Iván* a Dániához tartozó, alig több mint 4000 fős lakossággal rendelkező Samsø sziget példáján mutatja be.

A társadalom előregedése miatt várhatóan bekövetkező gazdasági nehézségek prognosztizálásának, illetve az idős munkavállalóként történő megtartásának kérdéseit boncolgatja *Barakonyi Eszter*. A „természetes fizikai kopás” ugyan elkerülhetetlen, de megfelelő körülmények biztosítása esetén nem elképzelhetetlen az aktivitás fenntartása az idős kor kezdetéig (75 év). Ennek érdekében a munkavállalónak ki kell alakítania munkavállalási stratégiáit. A társadalomnak a jogi szabályozás (pl. munkaidő beosztása) révén olyan munkavégzési körülményeket kell teremteni, amelyek megalapozzák a munkaképesség hosszú távú megőrzésének a lehetőségét.

A kötet üde színfoltja *Kovács Évának* az agrárius beszédmód rekonstrukciójáról készített tanulmánya, amelynek alapját az 1920-as földbirtokreform parlamenti vitája képezi. A szerző röviden ismerteti a földbirtokreform főbb történeti előzményeit, majd a parlamenti vita strukturális és tematikus elemzését olvashatjuk. A fő témák: a nagybirtok-rendszer, az arisztokrácia kiváltságai, a "zsidókérdés", a Károlyi-féle forradalom és a Tanácsköztársaság értelmezése, a revízió, a liberalizmus kritikája és a(z új) középosztály meghatározása.

A római gazdasági és kereskedelmi élet meghatározó szerződése az adásvételi mellett a vállalkozási szerződés (építési és fuvarozási, iparcikkek előállítására, egyéb szolgáltatások nyújtására irányuló szerződések) – állapítja meg *Pókecz Kovács Attila*. Az építészet terén az építéstől már e korszakban is megkülönböztették az építési vállalkozót. Az állam elsősorban a középítkezések és a javítások elvégzése érdekében szerződött a vállalkozókkal. Fontos és jellegzetes

tevékenységnek tekinthető a szárazföldi és a tengeri kereskedelem infrastruktúrájának kiépítése, jogilag pedig annak szabályozása.

Kocsisné Farkas Claudia a „Megújított Iskoláról” készített dolgozatot, melynek megálmodója Giuseppina Pizzigoni volt. A pedagógusnő nagy figyelmet fordított annak feltárására, hogy mi teszi eredménytelenné a korabeli tanítást, mi az, ami a gyerekek érdeklődésétől és igényeitől távol áll. 1910-ben megkapta az engedélyt sajátos módszertani, didaktikai kísérletének indítására, amelyben a gyermek aktív résztvevője a megismerési-megértési-tanulási folyamatnak.

Trianon után újra kellett szervezni Magyarországon a bányaiskolai képzést. Ennek lehetőségeit, feltételeit tekintette át *Krisztián Béla* könyvtárnyi dokumentum feldolgozásával. A szakértők az iskolát három évfolyamú, három tanerős szakintézményként kívánták létrehozni. A pécsi minta után létesült a dorogi, az ózdi és a petrozsényi állami szénbányász iskola. A bekövetkezett dekonjunkturában utóbbiak meg is szűntek, míg a pécsi iskolát csak szüneteltették. A Pénzügyminisztérium 1926-os határozata szerint az altisztképzésre szükség van, szakszemponctokból pedig Pécs lett a helye. Az iparoktatás átszervezését követően az iskola részben új tantervvel, három évfolyamú képzési idővel 1930-tól folytatta az oktatást.

John Henry Newman, aki majd kétszáz évvel ezelőtt egy katolikus egyetem rektori tisztét töltötte be, megfogalmazott néhány olyan gondolatot – állítja *Várnagy Péter* –, amelyet érdemes lenne figyelembe vennünk mai egyetemeink működésének továbbfejlesztésében. Pedagógiai tevékenysége főleg gyakorlat-orientált, s csak másodlagosan oktatáselméleti beállítottságú. Aquinói Szent Tamás filozófiáját követve hangsúlyozta a közvetlen tapasztalás és a fogalmi ismeret egymást kiegészítő jellegét.

A tanulmánykötet létrejöttéhez nagy mértékben hozzájárult *Bodó László* az egyszerűségben is művészi tipográfia elkészítésével, valamint *Kalányos Katalin* olvasószerkesztő nagy figyelmet és koncentrációt igénylő tevékenységével.

